

Prof. Dr. COŞKUN ÜÇOK
HAYATI - KİŞİLİĞİ - ESERLERİ

Prof. Dr. Ahmet MUMCU

27 Ekim perşembe günü saat 0.20'de, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde Prof. Dr. Coşkun ÜÇOK fâni hayata veda etti. Yürdumuzdaki binlerce hukukçunun en aşağı yarısının hocası olan Prof. Dr. Üçok 17 Haziran 1918 tarihinde Mardin'de doğdu (*). Ancak ailesi Diyarbakırlıdır. Anne tarafından İpekzadeler, baba tarafından Ganizadeler ailelerine mensuptur. Her ikisi de Diyarbakır'ın en eski ve köklü ailelerindendir. Annesi Esmâ Hanım, babası Kadri Beydi. Kadri ÜÇOK (1881 - 1958) cumhuriyetimizin kurucu kadrosu içindeydi. İmparatorluğun son zamanlarında çeşitli yönetim görevlerinde bulunmuş, Birinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Cephesinde çarpışan Mustafa Kemal Paşa ile MUŞ mutasarrıfı iken yakın bir dostluk kurmuştu. 1920 de ilk TBMM'ne Diyarbakır mebusu seçildi. Ancak, Mustafa Kemal Paşa, Kadri Bey'i Van valiliğine atadı. Zira Van, ulusal mücadele açısından çok önemli bir yerdi. Böylece Kadri Bey 14 Ekim 1920 tarihinde milletvekilliğinden ayrıldı. O'nu artık hep, Atatürk'ün en güvendiği valilerden biri olarak görüyoruz. Atatürk'ün ölümüne kadar, kesintisiz valilik yapan ender yöneticilerdendi Kadri ÜÇOK.

(*) Rahmetli hocamızın bütün resmi kayıtlarda, doğum yeri olarak «Diyarbakır» geçmekte ve doğum günü ve tarihi de verilmemektedir. Hocamızın bir zarf içindeki evrakında çıkan ve sayın Dr. Cemil UĞURLU'nun hocamızın eşine gönderdiği notu, bu yanlışlığı düzeltiyor. Hocamız 12.2.1980 tarihinde Dr. Cemil UĞURLU'ya gönderdiği bir notta şunu yazmıştır : «Doğum yeri ve tarihi: 17 Haziran 1918 Mardin.» Bu nota ilişik mektupta da «17 Haziran 1918'de Mardin'de doğdum, ancak ailem Diyarbakır'lı olduğu için ora nüfusuna kayıtlıyım» ibaresini yazmıştır. Böylece hocamızın hayatı hakkında önemli bir yanlış düzeltilmiş oluyor. Aziz naaşı başında yaptığım konuşmada doğum yeri olarak «Diyarbakır»ı zikretmem, Ankara Hukuk Fakültesi Tarihi kitabımda da aynı yanlışlığa sapmam, (Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nden Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne, Ankara 1977, s. 288 - Hocamız bunu gördüğü halde doğum yerinin Mardin olduğunu söylememiştir) ve Ankara Üniversitesi Haberleri Bülteniindeki hayat hikayesinde aynı yanlışın tekrarı, resmi kayıtlardan kaynaklanmaktadır.

Hocamız işte bu ortamda büyüdü, yetişti. Atatürk'ü gördü, O'nu hep yanında ve yüreğinde hissetti. Atatürk'ü içtenlikle sevip benimsedi. Bu bağlılığını, öğrencilerine sürekli olarak aktardı.

Prof. ÜÇOK Şişli Terakki Lisesini 1934 - 35 Ders Yılında bitirdikten sonra, dünyanın en eski ve köklü üniversitelerinden olan Heidelberg'e gitti. Tarih öğrenimine başladı. Doktora çalışmalarını tamamlayacağı sırada savaşın zorlukları nedeniyle yurda döndü. Ankara Hukuk Fakültesi'ne 21.11.1939'da kayıtlı. Bu arada Türk Tarih Kurumu'nun Kitaplığına çalışarak binlerce kitabın fişleme ve ayırım işini yürüttü. 17.10.1942 tarihinde Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Yarım bıraktığı doktora çalışmasını tamamlamak için tekrar Almanya'ya gitme imkanını buldu. XX. Yüzyılın en ünlü tarihçilerinden Willy Andreas'ın (1884 - 1967) yönetiminde doktora tezini 1943 yılında bitirdi. «Bündnissverhandlungen Zwischen der Hohen Pforte und Frankreich im Jahre 1807 und die Gründe ihres Scheiterns» (Babıâli ile Fransa arasında 1807 yılındaki ittifak görüşmeleri ve bu görüşmelerin sonuç vermemesinin sebepleri) adlı çok ilginç ve özgün tezi ile Heidelberg Üniversitesi'nden felsefe (tarih) doktorluğu unvanını aldı. 1943 yılı ekim ayının 7 nci günü Ankara Hukuk Fakültesi'ne Hukuk Tarihi asistanlığına atandı. Daha sonra «Osmanlı Devleti Teşkilatında Tımarlar» (Bk.: Yayın Listesi - II/1) adlı tezi ile doçentlik sınavına girdi ve 29 Nisan 1944'de doçentliğe yükseldi.

1946 - 47 yılları arasında Ezine'de hâkim yedek subay olarak askerlik hizmetini yerine getirdi. 19 Mart 1951'de de «Osmanlı Kanunnâmelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler» (Bk.: Yayın Listesi II/2) konusundaki profesörlük sunuş tezi ile, bilim adamlığının en üstün derecesine çıktı. 1951 yılında profesörlük unvanına kavuşan Prof. Üçok o sırada 33 yaşında idi ve herhalde yurdumuzda bu kadar genç profesörlüğe yükselen ender bilim adamlarımızdandı. 1946 yılında üniversite reformu yapıldığı sırada Hocamız iki yıllık öğretim üyesi idi. 6 Haziran 1948 tarihli ve 5239 sayılı kanun ile Ankara Üniversitesi kurulduğu zaman da Prof. Üçok, bu üniversitede en eski kuruluşu olarak yerini alan Hukuk Fakültesinde dört yıllık öğretim üyesi bulunuyordu. Hocamız yaş sınırı dolayısı ile emekliye ayrıldığı 1985 yılında (1 Temmuz) Ankara Üniversitesi'nin en kıdemli öğretim üyesi idi. Toplam, 7 yıl doçentlik, 34 yıl profesörlük yapan ender öğretim üyelerimizden sayılması gerekir.

Prof. Üçok, emekliye ayrılıncaya kadar, sürekli olarak Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Hukuk Tarihi Kürsüsü'nün başında kaldı. Uzun yıllar bu kürsüde tek başına çalıştı. O'nun ilk doçenti olarak 1968 yılında öğretime başladığıma göre, Hocamız tam 24 yıl kürsüsünde tek başına binlerce öğrenci yetiştirmiş, kitaplar, makaleler yazmış, konfe-

ranslar vermiştir. Bu da onun çalışma enerjisinin güzel bir ölçütüdür. Hocamız ayrıca, bu «yalnız» zamanlarında Ankara Hukuk Fakültesi'nin dekanlığı görevini de başarı ile yerine getirmiştir (1958 - 1960).

Prof. Üçok, yurdumuzda Türk Hukuk Tarihi araştırmalarını bilinçle başlatmıştır. Gerçi kendisinden önce rahmetli Sadri Maksudî ARSAL (1880 - 1957) bu konuda çalışmalar yapmıştı. Ama Prof. ÜÇOK, tam anlamıyla hukuk tarihçisi olarak yetişen ilk bilim adamımızdı. Bu sıfatıyla pek çok eser vermiş, ayrıca ilk hukuk tarihçisi kuşağını da doğrudan doğruya kendisi yetiştirmiştir. Bugün yurdumuzdaki üç hukuk tarihçisi Prof. Dr. Ahmet MUMCU, Prof. Dr. Halil CİN ve Doç. Dr. Gülnihal BOZKURT'u doğrudan doğruya hocamız yetiştirdi. Doç. Dr. Ahmet AKGÜNDÜZ ise Prof. CİN'in öğrencisidir. Böylece Prof. Üçok hocamız, yurdumuzda Hukuk Tarihi dalının gerçek kurucusu ve babasıdır.

Üstün zekası, engin genel kültürü ile hocamız, kimsenin dikkat etmediği, üzerinde durmadığı aksaklıkları görür ve ince, zarif eleştiriler yapardı. Bunlara bir örnek: Yıllarca önce, Atatürk'ün «Sinan'ın Heykeli ni yapınız» direktifi uyarınca, gerçekten güzel bir Mimar Sinan heykeli Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi bahçesine dikildi. Bu, Sinan'ın ilk heykeli idi. Herkes mutluluk içindeydi. Hocamız ise şöyle diyordu: «Hiç, bir Alman mimarının yaptığı binanın önüne en büyük Türk mimarının heykeli dikilir mi? Bu, Sinan'ın anısına büyük saygısızlıktır.» Gerçekten bu inceliğe kimse dikkat etmemişti. Herkes şaşırı. Hocaya hak verdi (Sinan'ın heykelini, bir Türk mimarının eseri önüne nakletmek zamanı gelmedi mi?).

Hocamız son derece hoşgörülü, mütevazı ve yardımsever bir yarıdılıştı idi. Kimseye kızmaz, kin tutmazdı. Asistanlarını yetiştirmek için didinir, tekrar yalnız kalmak pahasına onların yıllarca yurt dışına çıkma larını özendirirdi. Öğrencilerinin tam bir hukukçu olmalarına çaba harcardı. Onlara zaman zaman görgü dersleri verirdi. Bu dersler birer olaydı. Yalnız öğrenciler değil, öğrenci olmayanlar da bu dersleri zevkle dinlerlerdi. Hukukçunun genel kültür düzeyinin çok yüksek olmasını isterdi. Fakülteye girdiğimiz günlerde, ilk derste verdiği şu öğütün önemi bugünkü öğrencilerimiz için de geçerlidir: «Çocuklar, her gün en aşağı bir gazete okuyacaksınız!»

Engin bir hoşgörü sahibi olan hocamız iki konuda bu huyunu bırakır ve sonuna kadar mücadelecı bir tavır takınırdı. Bunlardan ilki, Atatürk ilkeleri, özellikle lâiklik konusudur. Hocamız Atatürk ilkelerinin bilinçli ve yorulmak bilmez bir savunucusu idi. Atatürkçülükten ayrılmanın milletimiz için tam bir felâket olduğunu anlamıştı. Prof. ÜÇOK, Atatürk'ün düşünce ve anlam yönünü, yapmak istediklerini pek iyi biçimde

kavramıştı. Atatürk'ün anlaşılması için büyük çabalar harcamış, O'nun ilkelerini eleştirenlere şiddetle ve en bilimsel bir biçimde karşı çıkmıştır. Hocamızın tahammül edemediği, hoşgörü gösteremediği ikinci konusu bilimsel yanlışlar yapmak ve doğru Türkçe ile konuşup yazmamaktır. Kendisine verilen doktora ve doçentlik tezlerini tam anlamı ile didik didik eder, en küçük bir bilim veya Türkçe yanlışını bile bulup çıkarırdı. Yayınlanan eserlerdeki bilimsel yanlışlar Hocamızı çok kızdırırdı. Bu uğurda çok sevdiği meslektaşlarını bile korumayı bırakırdı (Örnek olarak yayın listesine bakınız: II/18). O'nun için bilimsellik ve dürüstlük insanları değerlendirmenin ölçüsü idi. Atatürk'e hayranlığının en önce gelen nedeni de buradan kaynaklanıyordu: Atatürk her işinde, düşüncesinde ve eyleminde hep bilimi, akli en ön planda tutardı; bilime, akla aykırı her şeyi reddederdi. Prof. ÜÇOK, bilimsel dürüstlüğe çok düşkündü. Kimsenin inancına da karışmazdı. Bir gün kendisine, iyi Arapça bilen İmam-Hatip Lisesi mezunu bir genci yanına asistan olarak alıp almayacağı sorulunca kızarak şu karşılığı vermişti: «Asistanım olacak genç eğer bilim adamı dürüstlüğüne sahipse kökeni beni hiç ilgilendirmez. Türk Hukuk Bilimine hizmet edebilecek niteliklere sahip bir yetenekli genci neden asistan almayayım. Ama gelmiyorlar. Gelseler görecekler ki benim için tek ölçü bilim ve dürüstlüktür.»

Prof. ÜÇOK, bilim adamlığı, öğretim üyeliği dışında başka bir işle uğraşmamıştır. 17 Eylül 1954 tarihinde 1639 Sicil Numarası ile, yasal hakkını kullanarak Ankara Barosuna kayıtlanmış, ama hiçbir zaman avukatlık yapmamış, bir dava bile almamıştır. Baro üyeliği, tatlı ve sevimli söyleşilere yol açardı. Söyleşiler onun «hocalık tek mesleğim, hep böyle kalacak» sözleriyle bitirdi.

Genç yaşta kitaplığında çalıştığı Türk Tarih Kurumu Hocamızı 13.4.1975 tarihinde üye seçmiştir. Üyeliği 1983 yılına kadar sürdü.

Prof. ÜÇOK 7 Temmuz 1945 tarihinde, ünlü bilim ve siyaset kadını-mız sayın Doç. Dr. Bahriye ÜÇOK ile hayatını birleştirdi. Bu mutlu evlilikten şimdi avukatlık yapan Kumru ÜÇOK (doğ. 25.5.1954) doğdu. Hocamızın büyük ağabeyi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Necip ÜÇOK, (1911 - 1953) yurdumuzun en tanınmış linguistlerindendi. Kendisini talihsiz bir kaza sonunda yitirdik. Hocamızın diğer ağabeyi Orhan ÜÇOK (Doğ. 1913) Çimento Sanayii ve Şeker Şirketi Fabrikaları Genel Müdürlüklerinde bulunmuş, tanınmış ve deneyimli bir teknokratımızdır.

Hocamız, emekliliğine kadar derslerini, sınavlarını, çalışmalarını hiç aksatmamış, bu bakımdan da bizlere örnek olmuştu. Emekliye ayrıldıktan sonra da dinç ve sağlıklı bir yaşam sürdürdü. Dostlarıyla, öğrencile-

riyle sıcak ilişkiler içindeydi. Gene çalışıyor, çeşitli makaleleriyle kamuoyunu aydınlatma görevini yerine getiriyordu. Menhus hastalık işiştten geçtikten sonra birdenbire kendini belli etti. İki ameliyata rağmen Hocamız kurtarılamadı. Onu birkaç ay içinde yitirdik. Ama, Prof. ÜÇOK bilim ve hukuk dünyamızda hiç unutulmayacaktır. Tanrı rahmetini esirgemesin.

Ankara 12.2.1980

İş İnsan da içinde olmak üzere evrendeki bütün varlıklar doğaya oluştunur. İnsanın bu varlıkların herhangi biri üzerine yaptığı araştırmalara bilimsel çalışma; bu çalışma sonunda saytadığımız sandığı kurallara da bilim diyoruz. Ancak tıp insan ömrünü ne kadar uzatsa da, evrenin korkunç büyüklüğü, onun sularını çözüme için vermeyecek; evren üstüne bildiklerimizin okyanusta bir damla olmaktan ilerüye geçmeyecektir»

Üçok

(Prof. Dr. Coşkun Üçok'un Dr. Mehmet Cemil Uğurlu'ya verdiği özel yazısı).

YAYIN LİSTESİ

Prof. Dr. Coşkun ÜÇOK'un yayın listesi düzenlenirken 1975 yılına kadar çıkan eserleri için şu araştırma esas alınmıştır.

Oya FİŞEKÇİ (Derleyen) : Kuruluşunun 50. nci Yılı Dolayısı ile Ankara Hukuk Fakültesi Öğretim Üye ve Yardımcıları Bibliyografyası (1925 - 1975), Ankara 1977, XXVI+535, s: 2 (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 402).

1975 sonrası yayınları tarafımızdan derlenmeye çalışılmıştır. Ancak, özellikle, günlük gazetelerde çıkan makalelerin tam olarak verilemediği kanısındayız.

Hocamız az, ama öz yazardı. Her eseri çarpıcı, kimsenin düşünmediği özgün ve ilginç buluşlarla doludur. Birkaç örnek olarak özellikle şunları vermek mümkündür: II/, 7, 8, 10, 14, 18, 19, 21, 26, 27, 28, 30.

Kitaplar :

- 1 — Türk Hukuk Tarihi Dersleri, İstanbul 1946, Kenan Matbaası VIII+152 s.
- 2 — Siyasi Tarih Dersleri, Ankara 1949, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, T.A.Ü. VIII+388 s.
- 3 — Siyasi Tarih Dersleri, 2. bs. Ankara 1951, Türk Tarih Kurumu Basımevi, XII+403 s.
- 4 — Siyasi Tarih Dersleri, 3. bs. Ankara 1955, Fakülteler Matbaası, VIII+392 s.
- 5 — Türk Hukuk Tarihi Dersleri, 2. bs. Ankara 1957, Ajans - Türk Matbaası, XI+205 s.
- 6 — Siyasi Tarih Dersleri, 4. bs. Ankara 1957, Ajans - Türk Matbaası, VIII+416 s.
- 7 — Türk Hukuk Tarihi Dersleri, Göz. geç. 3. bs. Ankara 1960, Ajans - Türk Matbaası, VIII+143 s.
- 8 — Siyasal Tarih, 1789 - 1950, Geniyl. 5. bs. Ankara 1961, Ajans - Türk Matbaası, 416 s.
- 9 — Türk Hukuk Tarihi Dersleri, Göz. geç. 4. bs. Ankara 1966, Başnur Matbaası, XII+105 s.
- 10 — Siyasal Tarih, 1789 - 1950, 6. bs. Ankara 1967, Başnur Matbaası, 416 s.

- 11 — Türk Hukuk Tarihi Dersleri, 5. bs. Ankara 1971, Sevinç Matbaası, VIII+212 s.
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. No: 197»
- 12 — Hukuk Fakültesi Öğrencileri İçin Siyasal Tarih, 1789-1960, Ankara 1975, Sevinç Matbaası, XVI+333 s.
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 369»
- 13 — Hukuk Fakültesi Öğrencileri İçin Siyasal Tarih, 1789 - 1960, Ankara 1978, Sevinç Matbaası, XVI+333 s. (2. bası)
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. No: 423»
- 14 — Hukuk Fakültesi Öğrencileri İçin Siyasal Tarih, 1789 - 1960 Ankara 1980, Sevinç Matbaası, XVI+333 s. (3. bası)
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 481.»
- 15 — Doç. Dr. Ahmet Mumcu ile) Türk Hukuk Tarihi Ders Kitabı, Ankara 1976, Sevinç Matbaası, XIX+371 s.
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 388.»
- 16 — Prof. Dr. Ahmet Mumcu ile) Türk Hukuk Tarihi Ders Kitabı, Ankara 1981, Sevinç Matbaası, XIX+371 s. (2. bası)
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 455.»
- 17 — Prof. Dr. Ahmet Mumcu ile) Türk Hukuk Tarihi Ders Kitabı, Ankara 1982, Sevinç Matbaası, XIX+371 s. (3. bası)
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 470.»
(Bu kitap ufak bir değişiklikten sonra üç kez de özel olarak Savaş Yayınevi tarafından bastırılmıştır. Sayfa sayısı değişmemiştir. Basım Yılları: Ankara 1984, 1985, 1987).

II. Etüt - Makale - Konferanslar :

- 1 — Osmanlı Devleti Teşkilatında Tımarlar.
(AHFD 1944 I, Sa. 2, s. 525 - 551; 1944 II, Sa. 1, s. 73 - 95).
- 2 — Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler,
(AHFD 1946 III, Sa. 1, s. 125 - 146; Sa. 2 - 4, s. 365 - 386; 1974 IV, Sa. 1 - 4, s. 48 - 73).
- 3 — Alman Hukukunun Tarihi Gelişmesine Bir Bakış.
(AHFD 1950 VII, Sa. 1 - 2, s. 291 - 321).
- 4 — Türk Hukuk Tarihi Bakımından Devlet Arşivinden İstifade İmkanları.
(AHFD 1951 VIII, Sa. 1 - 2, s. 696 - 702).
- 5 — Medeni Kanunumuz ve Türkiye'nin Hukuki Bünyesi.
(AHFD 1951 VIII, Sa. 3 - 4, s. 363 - 374).

- 6 — Un Résumé de l'histoire du Droit Turc.
(Revue Historique de Droit Français et Etranger. 1952 XXX, s. 421 - 428).
- 7 — Selçuklu Türkiyesinde Faiz ve Para İkrasına Dair Bir Hukuki Vesika.
(İlah. Fak. Der. 1953 II, Sa. 1, s. 41 - 51).
- 8 — Bir Tenkide Verilen Zoraki Bir Cevap Hakkında.
(İlah. Fak. Der. 1955 IV, Sa. 3 - 4, s. 84 - 97).
- 9 — Die Historischen Grundlagen Der Deutsch - Türkischen Volkerfreundschaft.
(Annales d. l'Univ, d'Ankara. 1963 IX, s. 25 - 39).
- 10 — Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye'de Kuruluşu,
(Ansay'a Armağan. 1964, s. 35 - 48).
- 11 — Europa und die Türkei.
(AHF 40. Yıl Armağanı. 1966, s. 359 - 369).
- 12 — La Politique Extérieure de la Sublime Porte Pendant le Premier Empire.
(AHF 40. Yıl Armağanı, 1966, s. 371 - 381).
- 13 — La Turquie et l'Europe.
(The Turkish Yearbook of Inter. Relations, 1966 VII, s. 16 - 27).
- 14 — İslâm Hukukunun Temel Kurallarından «İctihatla İctihat Nakz Edilemez.»
(İ. Öktem'e Armağan. 1970, s. 39 - 40).
- 15 — Halifeliğin Kaldırılması (Barış, 5 Mart 1974, s. 2).
- 16 — Lâiklik ve Türkiye'de Çağ Değişimi, (Doç. Dr. B. Üçok'la beraber),
(Koloğlu'ya Armağan, Ankara 1975, s. 271 - 278).
- 17 — Aramızdan Ayrılanlar (O. F. Berki'ye Armağan, Ankara 1977, S. XVII - XXXVI).
- 18 — 1876 Anayasasının Kaynakları (Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı - Siyasi İlimler Türk Derneği, Ankara 1977 (3), s. 1 - 30).
- 19 — ATATÜRK. İslâm Ülkelerinde Yeni Bir Çağı Başlatan Önder.
(Belleten, Cilt XLV, Sayı 177 - Ocak 1981, s. 87 - 94).
- 20 — Arap Harflerini Kullanmayan Müslümanlar.
(Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu - TTK Yayını, Ankara 1981, s. 99 - 101).
- 21 — Saptırmak (Cumhuriyet, 21 Ocak 1982, s. 2).

- 22 — Millet, Ümmet, Ulus (Cumhuriyet, 21 Temmuz 1982).
- 23 — Çelişkili Eğitim (Cumhuriyet, 5 Mayıs 1982, s. 2).
- 24 — Anlaşılmayan Lâiklik (Cumhuriyet, 16 Eylül 1981, s. 2).
- 25 — İslâm Köleliği Kaldırdı mı? (Cumhuriyet, 31 Aralık 1985, s. 2).
- 26 — Osmanlı İmparatorluğu ve Rum, Ortodoks Kilisesi.
(Üçüncü Askeri Tarih Semineri - Türk - Yunan İlişkileri - Genel-
kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Bşk. Yayını, Ankara 1986,
s. 189 - 194).
- 27 — Onaltı Türk Devleti (Tarih ve Toplum, Ocak 1987, Sayı 38, s. 32-35).
- 28 — I. Büyük Millet Meclisi Seçimlerine Işık Tutan Birkaç Belge,
(Tarih ve Toplum, Mayıs 1987, sayı 41, s. 8 - 11).
- 29 — Atatürk'ün Son Mesajı (Cumhuriyet, 3 Mayıs 1988, s. 2).

III. Çeviriler :

- 1 — Kirchmann, Julius Herman: İlim Olmak Bakımından Hukukun De-
ğersizliği, Ankara 1949, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik TAO.
VI+32 s.
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi ve Hukuk
Sosyolojisi Enstitüsü Yayınları, Tercüme Serisi, Sayı : 3». (AHFD
1949 VI, Sa. 1, s. 181 - 212).
- 2 — Besnier, Prof. Dr. R.: Fransa'da Fransız Hukuku Tarihi Kürsüsünün
Gelişmesi,
(AHFD 1950 VII, Sa. 3 - 4, s. 521 - 533).
- 3 — Blomeyer, Prof. Dr. Arwed: Almanya'da Sovyet İşgal Bölgesinde
Medeni Hukukun Gelişmesi,
(AHFD 1951 VIII, Sa. 3 - 4, s. 375 - 393).
- 4 — Alinge, Dr. Curt: Moğol Kanunları, Ankara 1967, Sevinç Matbaası,
XV+215 s.
«Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 227»
(AHFD 1952 IX, Sa. 3 - 4, s. 235 - 261; 1953 X, Sa. 1 - 4, s. 687 - 703.
1954, XI, Sa. 1 - 2, s. 525 - 542; Sa. 3 - 4, s. 286 - 304; 1955 XII, Sa.
1 - 2, s. 285 - 297; 1956 XIII, Sa. 1 - 2, s. 194 - 219; Sa. 3 - 4, s. 103 -
119).
- 5 — Morcos, Prof. Soliman - Wadir Farag: Yeni Mısır Medeni Kanunu.
(AHFD 1953 X, Sa. 1 - 4, s. 742 - 754).

- 6 — Anchieri, Prof. Dr. Ettore: II. Cihan Savaşının Sebepleri,
(AHFD 1959 XVI. Sa. 1 - 4, s. 46 - 57).
- 7 — Babinger, Franz: Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri.
Ankara 1982, XVI+502 s. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Doğumunun
100. Yılında Atatürk Yayınları. 44).